

მანანა ყიფიანი

ილია ჭავჭავაძის კვლევის ცენტრი

“რომე დამხსნა შეჭირვება“: ფსიქოლოგიზმი „ვეფხისტყაოსანში“

ფსიქოლოგიზმი ლიტერატურაში ეს არის გმირების შინაგანი სამყაროს, მათი აზრების, სურვილების, განცდების ღრმა და დეტალური ასახვა. იმისთვის, რომ ლიტერატურაში აღმოცენდეს ფსიქოლოგიზმი, აუცილებელია საზოგადოების კულტურის განვითარების საკმაოდ მაღალი დონე. მთავარი კი ამ კულტურაში არის ის, რომ ადამიანის პიროვნება აღიქმებოდეს, როგორც განსაკუთრებული ფასეულობა. ფსიქოლოგიზმი ამავე დროს, არის მწერლის გარკვეული შინაგანი მდგომარეობა. მწერალი შედის პერსონაჟთა სულის სიღრმეში და მკითხველისთვისაც საცნაური ხდება მათი მოქმედების არეალი და მოტივაცია. ამ თვალსაზრისით, შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“ სავსებით უნიკალური მოვლენაა.

ამჯერად ჩვენ მხოლოდ პოემის მთავარი პერსონაჟების როსტევანისა და თინათინის, ღრმა ფსიქოლოგიზმით აღბეჭდილ ქმედებათა ჰერმენევტიკულ ანალიზს შემოგთავაზებთ. ძირითადად ყურადღებას გავამახვილებთ თინათინისაგან უცხო მოყმის საძებრად ავთანდილის გაგზავნის მოტივზე, რომელმაც განაპირობა კიდევ პოემის მძლავრი სიუჟეტის განვითარება. მთელი პოემის მანძილზე რუსთაველი წარმოგვიდგება როგორც ადამიანური ფსიქოლოგიის უბადლო მცოდნე, ფსიქოლოგიზმის ერთ-ერთი მეთოდის (რომელიც მხოლოდ XIX საუკუნის მეორე ნახევრის მონაპოვრად ითვლება) — „გაჩუმების“ („умолчание“) უბადლო ოსტატი. ამ მეთოდის დროს მწერალი გამოტოვებს ხოლმე გმირის ფსიქოლოგიური მდგომარეობის დახატვას და მკითხველს საშუალებას აძლევს, დამოუკიდებლად აწარმოოს ფსიქოლოგიური ანალიზი, თავად მიხვდეს, თუ რას განიცდის გმირი მოცემულ მომენტში.

წარმოდგენილი ნაშრომი ეს არის ჩემი, როგორც რივითი მკითხველის, ჰერმენევტიკის, მცდელობა დამოუკიდებლად აწარმოოს ფსიქოლოგიური ანალიზი — თუ რატომ გაუშვა თინათინმა ავთანდილი უცხო მოყმის საძებრად, მაგრამ როგორც

ჰერმენევტიკის მამები ამბობენ, ის ჰერმენევტიკი, რომელიც ამტკიცებს, მხოლოდ ჩემი ინტერპრეტაციაა ჭეშმარიტება, ჰერმენევტიკი არ არისო.

“რომე დამხსნა შეჭირვება...”

მარტო დარჩენილი ავთანდილი ჩინებულ ხასიათზე იყო, იმდერდა და იხარებდა, წინა ედგა ერთი ჩანგიო. სწორედ ამ დროს „შემოვიდა მის წინაშე თინათინის მონა ზანგი, მოახსენა, „გიბრძანებსო ტანი ალვა, პირი მანგი“. უკვე დაწყებულიყო ავთანდილისთვის სანეტარო წუთები; „ადგა და კაბა ჩაიცვა მჯობი ყოვლისა ჭრელისა“; „მჯობიო“ წერს პოეტი და ჩვენც წარმოგვიდგება თავისი სამოსი წინ წამი შეყოვნებული ავთანდილი, რომელი ჩაიცვას? რომელი და „მჯობი ყოვლისა ჭრელისა!“ ახლა აღარ არის საბრალო ავთანდილი, ახლა „არვისგან რცხვენოდა“, თავისუფლად ნახავს მას, „ვისთა ვამთავან ცრემლი მრავალჯერ სდენოდა“.

ლალი და უკადრი, „მჯობი ყოვლისა ჭრელისა“ კაბაში გამოწყობილი ავთანდილი თინათინის წინაშე წარდგა. შთამბეჭდავია თინათინი თავისი მსუბუქი სამოსით, თეთრ ყელზე დაყრილი ნაწნავებით, მოშლილი რიდიტა და შავი წამწამებით. მაგრამ, აი, ქუში რომ არის, „დაღრევით მჯდომარე“, მოწყენილი და სევდიანი, ამას ვერ ამჩნევს. თავად ავთანდილს კი კარგად ხედავს თინათინი, მოზეიმესა და ანთებულს... „ავთანდილს უთხრა დაჯდომა წყნარად, ცნობითა მშვიდითა“... ავთანდილიც მონის შეთავაზებულ სეღზე კრძალვითა და რიდით ჩამოჯდება — „პირი-პირ პირსა უჭკრეტდა საგსე ლხინითა დიდითა...“ უყურებს თინათინი ლხინით საგსე ავთანდილს და გრძნობს, როგორ აფრქვევს გარშემო სასიცოცხლო ძალებს... რა ბედნიერია ავთანდილი. ავთანდილი კი, სეღზე კრძალვით ჩამოჯდარი, სუნთქვაშეკრული, მისჩერებია მშვენებას და მართლაც, ბედნიერებისაგან გარინდულა. როგორც იქნა, თინათინმა ბაგენი გახსნა:

“...ზარი მღევს მე ამისისა თხრობისა, მწაღდა არა თქმა, რომლისა ღონე არა მაქვს თმობისა...” არა! ყური უკეთ უნდა დაუგდოს ავთანდილმა თინათინს, რაღაცაზე ლაპარაკი უჭირს ქალს... „მაგრა იცია მიზეზი შენისა აქა ხმობისა, რად ვზი ქუშად და დაღრევით ასრე მიხდილი ცნობისა?“ — ეკითხება თინათინი. რაშია საქმე? ხომ არაფერი გამოეპარა ავთანდილს? ვაჟი დაიბნა. ქალი კი პასუხს ელის. რა უნდა იცოდეს ავთან-

დიღმა? მან არა თუ ის იცის, „დაღრეჯით“ რად ზის, არამედ ისიც ვერ შენიშნა, რომ „დაღრეჯით“ ზის. ამიტომ პასუხი გულახდილი სჯობს: „აზრად არად აღარა მცალს, თავი ჩემი მეგონების, თქვენვე ბრძანეთ, რაცა გვიძიძის, ანუ რაცა გეკურნების!“ ავთანდილი წამიერად მიხვდა, რომ მარტო დარდის გასაზიარებლად არ იხმო თინათინმა, „რაცა გეკურნებისო“ — ტყუილად არ წამოცდა მთელი არაბეთის სპასპეტს.

თინათინიც მიხვდა, რომ რაღაც მისთვის გაუგებარი უთხრა ვაჟს. მართლაც და საიდან უნდა იცოდეს ავთანდიღმა, რა სჭირს თინათინს? და მიუხედავად ამისა, ქალი უცებ გახალისდა, მოულოდნელად კეკლუც-სიტყვაობაზე გადავიდა. „ქალმა უთხრა საუბარი კეკლუც-სიტყვად არ დუხჭირად“, რატომ გახალისდა წამის წინ ქუშად მჯდომი თინათინი? ეტყობა, რაღაც ისეთი უთხრა ვაჟმა, რომ უეცრად შვება იგრძნო, იქნებ „რაცა გეკურნებისო“, ბოლოს რომ წამოცდა მთელი არაბეთის სპასპეტს?

იტყვის: „თუცა აქანამღის ჩემგან შორს ხარ დანამჭირად! მიკვირს, მოგვხდა წამის ყოფად საქმე შენი საეჭვი რად, მაგრა გითხრა პირველ ხვალმე, სენი მე მჭირს რაცა ჭირად“ — დასძენს ბოლოს თინათინი.

სენი? სენი და თინათინი? თანაც ჭირად აკიდებულნი?

ყველაფერს ელოდა ავთანდილი, ამის მეტს... თინათინი სენს შეუპყრია, მისდა ჭირად, მისდა შესაწუხებლად, ამიტომამა მოწყენით, „ქუშად“, მაგრამ რა ჰქვია ამ სენს?

“გახსოვს, ოდეს შენ და როსტანს...” დაიწყო მძიმედ ქალმა და ჩვენც უნდა გავიხსენოთ ყველაფერი დაწვრილებით.

* * *

როსტევანმა ნატვრა აისრულა. ერთადერთი მემკვიდრე ტახტზე დასვა, მართალია, მისი სიტყვა მის სახელმწიფოში კანონი იყო, მაგრამ მაინც ფარული შიში ჰქონდა, ქალს რომ ამეფებდა. ვინ იცის, რა წინააღმდეგობას შეიძლებოდა წაწყდომოდა. მართალია, ვეზირები უსიტყვოდ დაეთანხმნენ, მაგრამ ყველა ერთნაირად ამართლებდა მეფის საქციელს? აკი წასძლია კიდევ სულმა მის უპირველეს ვეზირს, სოგრატს და როსტევანს ახლადგამეფებულ თინათინზე აშკარა აუგი უთხრა:

“დაღიღრეჯია, მეფეო, აღარ გიცინის პიროო.

მართალ ხარ; წახდა საჭურჭლე თქვენი მძიმე და ძვირიო,

ყველასა გასცემს ასული თქვენი საბოძვარ-ხშირიო;
 ყოლამცა მეფედ ნუ დასვი! თავსა რად უგდე ჭირიო?“

ასე რომ, როსტევანმა ერთი დიდი საქმე მოითავა; სიცოცხლეშივე თავისი ასულის ტახტზე ასვლა იხილა. ეჩქარებოდა როსტევანს ეს ყველაფერი, ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, თითქოს ერთი სული ჰქონდა, სანამ ამ ტვირთისაგან განთავისუფლდებოდა. მის რჩევა-დარიგებასაც რაღაც უკანასკნელი საქმიანობის ელფერი აძევს. კიდევ ერთი დღე მოილხენს სხვებთან ერთად როსტევანი და მეორე დღეს მოიწყენს, ისე მოიწყენს, რომ ეს ყველასთვის საცნაური გახდება.

იმის დარდი, რომ ვაჟი არ ჰყავდა, რომელიც მისგან სამამაცო ზნეს ისწავლიდა, როსტევანს აქამდეც უნდა ჰქონოდა განელებული. ყოველ შემთხვევაში, ლხინის მეორე დღეს „დაღრეჯილობის“ მიზეზად არ უნდა ქცეოდა. თინათინის გამეფებამდე როსტევანს ქვეყნის საფიქრალი ჰქონდა. გამეფების შემდეგ კი, როდესაც მიზანს მიაღწია, თავისდაუნებურად წამოეშალა დარდი — დარდი იმისა, რომ მისი მჯობი ვაჟკაცი მთელ სამეფოში არავინ იყო, — „ცოტასა შემწევს ავთანდილ ჩემგანვე ნაზარდობითა“ მისთვის ნუგეში არ აღმოჩნდა. იქნებ როსტევანს ეს დარდი რომ არა, სხვა საფიქრალი მოძალებოდა, რომელიც ასევე დაასვედიანებდა? ხომ არ დასჩემებოდა „ჭირთა უფრო ძნელ“ სიბერეში ხელმწიფეს მელანქოლიური განწყობილებანი, რომელიც ხან „აქ“ და ხან „იქ“ იჩენდა თავს?

ნადირობისას ავთანდილის მიერ სამამაცო ზნის აგრერივად ჩვენებამ როსტევანი ჩინებულ ხასიათზე დააყენა:

“მეფესა ესე ამბავი უჩს, ვითა მღერა ნარდისა,
 უხარის ეგრე სიკეთე მისისა განაზარდისა,
 აქვს მიჯნურობა ამისა, ვითა ბულბულსა ვარდისა,
 სიცილით ლაღობს, მიეცა გულით ამოსვლა დარდისა“.

ამ ეტაპზე როსტევანი იოლად განთავისუფლდა გულში ჩასული დარდისაგან. მაგრამ ხანმოკლე აღმოჩნდა მისი სულიერი შვება. უცხო მოყმის გამოჩენამ ჩააშხამა მეფეს ნადირობით გამოწვეული სიხარული. შეიძლება ითქვას, ნამდვილი უბედურება დაატეხა თავს. როსტევანმა თვალისდახამხამებაში დაკარგა სიხარულით მიღწეული სულიერი წონასწორობა, სასოწარკვეთილმა ამოიძახა: „ვნახეო მიზეზი ლხინთა ლევისა“.

ბოლოს და ბოლოს რა მოხდა?!

ვილაც უცხო, ღრმა სევდა-მწუხარებაში ჩაძირულმა მოყმემ, ყური არ ათხოვა მეფის თხოვნას, მეახლეო. მერე როცა გონსმოსულმა იარაღიანი ხალხის ალყა დაინახა და წასვლა „გაუჭირდა“, „მონათა ხელი გამართეს მის ყმისა შესაპყრობელად“, მათრახით გაითავისუფლა თავი; თავდაცვისას ბევრი შემოაკვდა ტარიელს.... ყველა მეფეს განარისხებდა და დააღონებდა ეს ამბავი, მაგრამ არა ისე, რომ ეს სიტყვები წარმოეთქვა: „ვნახეთ მიზეზი ლხინთა ლევისა“. ამით თითქოს როსტევანმა ის განაცხადა, ეს მიზეზი ლხინთა ლევისა არცერთ სხვა მიზეზს არ შეედრება, მათ შორის არც წინასო — „კაცი არ არის, სითგანცა საბრძანებელი ჩვენია, რომე მას ჩემგან ესწავლნეს სამამაცონი ზნენია“, ეს ნამდვილი მიზეზია, არ გეგონოთ მისგან ასე იოლად გავთავისუფლდეთ.

“ბრძანა: ღმერთსა მოეწყინა აქამდისი ჩემი შვება,

ამად მიყო სიამისა სიმწარითა დანაღვლება,

სიკვდილამდის დამაწყულა, ვერვის ძალ-უც განკურნება

მისვე მადლი! ესე იყო წადილი და მისი ნება“.

განა რა მოხდა ისეთი, რომ როსტევანმა ასე მწარე დასკვნები გააკეთა, სიკვდილამდე აღარაფერი გამახარებსო. აგერ მთელი არაბეთის სპასპეტი სრულ სიმშვიდეს ინარჩუნებს, საერთოდ არ აღელვებს ეს ამბავი, ყოველ შემთხვევაში, შორიდან ასე ჩანს. როსტევანმა კი სწორედ სულიერი წონასწორობა დაკარგა. ვერც იმან დაამშვიდა, თავის თავს რომ გადაუწყვიტა, ღმერთის ნებაა ყოველივეო, ნადირობის შემდგომი ლხინი მოშალა და სასახლეში დაბრუნება ბრძანა; „ზოგთა თქვეს თუ: „მართალია“, ზოგი ღმერთო, უზრახვიდა“.

რას უზრახვიდა ზოგი? რა იგულისხმა პროტმა ზრახვაში? (თანაც, ღმერთო მაპატიე, ამას რომ ვამბობო). რა იბუზღუნა დაშლილი ხალხის ნაწილმა? რაში დაადანაშაულა როსტევანი? ამ მომენტს ტყუილად არ აღნიშნავდა რუსთაველი. ე.ი. როსტევანის საქციელს რაღაც უცნაურობა ახლდა. ამ კითხვებზე თავად ავთანდილი გვპასუხობს ცოტა მოგვიანებით, როდესაც ტარიელსა და ასმათს უყვება იმავე ამბავს: შენთან შეხვედრის შემდეგ, — ეუბნება ავთანდილი ტარიელს, — როსტევანს ჭმუნვა შეექნა, თქვენც იცით, ხელმწიფე ნებიერიყო. მაშ ავთანდილიც იგივეს ფიქრობს, რასაც დაშლილი ხალხის ნაწილი?! — ნეტა რა დაემართა ასეთი როსტევანს, ხასიათი რომ გაიფუჭა

და ლხინი მოშალა, ახირებაა და მეტი არაფერია, — ხელმწიფე ნებიერიაო.

სხვას რაც უნდა, ის ეფიქრა, როსტევანისთვის კი სიცოცხლემ აზრი დაკარგა:

“მეფე საწოლს შემოვიდა სევდიანი, დაღრეჯილი,
მისგან კიდე არვინ შეჰყვა, ავთანდილ უჩს ვითა შვილი,
ყველაკაი გაიყარა, ჯალაბი ჩანს არ-დაჯრილი,
გაბედითდა სიხარული, ჩაღანა და ჩანგი ტკბილი“.

ცოტა ხანში თინათინმა მოაკითხა. მოახსენეს, უცხო მოყმეს გადაეყარა და „დაღრეჯით ზის, სჭირსო ფერ-შეცვლილობა“. ქალი მოერიდა მწუხარე მამის შეწუხებას. ეს კი დაიბარა: „მიკითხოს, ჰკადრე: იყო-თქო აქა ერთითა წამითა“. თინათინი შეფიქრიანებული გაბრუნდა უკან. რაღაც ხანმა რომ გაიარა, როსტევანმა სასიცოცხლო ხმები გამოსცა, ქალი გაახსენდა თავისი, ერთადერთი შვება და ნუგეში.

“ხანი გამოხდა, იკითხა: „ნეტარ რასა იქმს ქალიო,
ჩემი ლხინი და ჯავრი, ჩემი სოფლისა წყალიო“.

მოლარემ ყველაფერი მოახსენა:

“უბრძანა, თუ: „წადი უხმე! უმისობა ვით გავძლეო?
მოახსენე: „რად დაჰბრუნდი შენ, მამისა სიცოცხლეო?
მოდ, ჰმუნვა გამიქარვე, გულსა წყლულსა მეწამლეო,
გითხრა ჩემი სამიზეზო, მე თუ ლხინთა რად დავლეო“.

როსტევანმა თინათინს, ყველაფერი დაწვრილებით უამბო, ბოლოს კვლავ თავისი მწარე დასკვნები მოახსენა:

“უცილოდ ღმერთსა მოვსძულდი აქამდის მე მხიარული...
ტკბილნი მისნი წყალობანი ბოლოს ისრე გამემწარნეს,
დამავიწყდეს, რაცა დღენი მხიარულსა წამეარნეს,
ყოველმან პირმან ვაგლახ მიყოს, ველარავინ მინეტარნეს,
საღამდისცა დღენი მესხნენ, ველარამან გამახარნეს!“

თინათინს უნდა გაჭირვებოდა მამისაგან ასეთი სიტყვების მოსმენა. მაგრამ ახლა საკუთარი განცდების დრო არ იყო, ახლა მას მამისთვის სწორედ ის სიტყვა უნდა ეთქვა, რომელიც დაამშვიდებდა.

“ჰე მეფეო! რად ემღურვი ანუ ღმერთსა, ანუ ბედსა?
რად დასწამებ სიმწარესა ყოველთათვის ტკბილად მხედსა?
ბოროტიმცა რად შეექმნა კეთილისა შემოქმედსა?“

მაგრამ ეს სიტყვები ვერ დაამშვიდებს როსტევანს. იგი მთელი არსებით მისცემია დარდს, იგი ისეთ სევდას შეუპყრია, რომლის ბრჭყალებიდან თავდახსნაც არც ისე იოლია. თინათინმა კი ყველა საშუალებით უნდა უშველოს მამას, თუნდაც ეს ტყუილი იყოს, თვალთმაქცობა, მთავარია, ხელმწიფე დამშვიდდეს. თინათინი სამოქმედო გეგმას სთავაზობს მამას:

“გაგზავნე კაცი, ყოველგნით მისთა ამბავთა მცნობელი, ადრე სცნობ, არის იგი ყრმა შობილი, თუ უშობელი“.

ეს უკვე მოქმედებაა. ჯერ ერთი, გაურკვევლობის განცდას მოლოდინის განცდა ცვლის. ეს რამდენადმე უფრო იოლი ასატანია. თუ როსტევანისთვის თინათინის ამ სიტყვებამდე არავითარი პერსპექტივა არ არსებობდა, ამის შემდეგ პერსპექტივა გაჩნდა — მან შეიძლება შეიტყოს უცხო მოყმის ამბავი. რა ამბავი შეიძლება შეიტყოს როსტევანმა უცხო მოყმეზე? — თუ ძე ხორციელია, რაღაცას მაინც გაიგებს მის შესახებ და ცოტას დამშვიდდება, შეუარაცხოფის გრძნობაც გაუფლის. თუ ეშმაა? ამას იგი მანამდეც ხომ ფიქრობდა, ღმერთმა ეშმა გამომიგზავნა საწამებლად, ჩემი მხიარულად ყოფნა მობეზრდაო! ხომ შეიძლება, როსტევანი ამაში უფრო დარწმუნდეს და კიდევ უფრო გაუძლიერდეს სევდა? მას უცხო მოყმის, როგორც ძე ხორციელის, ამბის შეტყობა სურს. თინათინმა მარჯვე ხერხს მიმართა (რომ ეს ნამდვილად ხერხი იყო, ამაში ჩვენ შემდგომმა ამბებმა დაგვარწმუნა). მოლოდინის გრძნობამ როსტევანს სევდა შეუქსებულა, მისი სულიერი არსებობა გასაძლისი გახდა. ერთი წლის თავზე კი მთლიანად განკურნა. ბოლოს როსტევანი ასკვნის, ნამდვილად ეშმა იყო, მაგრამ ეს მას უკვე აღარ აღელვებს:

“მეფე ბრძანებს: „მართალ იყო ასული და ჩემი ძეო, ვნახე რამე ეშმაკისა სიცუდე და სიბილწეო, ჩემად მტერად წამოსრული, გარდმოჭრილი ზეცით ზეო, გამიშვია შეჭირვება, არა მგამა ყოლა მეო“.

ესე თქვა და სიხარულით თამაშობა აღიადა.

მგოსანი და მუშაითი უხმეს, პოვეს რაცა სადა, დია გასცა საბოძვარი, ყველა დარბაზს შემოხადა, მისი მსგავსი სიუხვითა ღმერთმან სხვამცა რა დაბადა!“

რა გაიგო როსტევანმა თავისი სევდის შესახებ ახალი? მაშინაც ხომ ასე ეგონა, ღმერთმა ეშმა გამომიგზავნაო? რა შეიცვალა? — არაფერი. საქმე ის არის, რომ პირველად აღმოცენე-

ბული მწუხარე ფსევდო-მწუხარება იყო და მისი გაქარვება შეიძლებოდა. ეს თინათინმა კარგად იცოდა, იცოდა, რომ ეს აკვირებული ფიქრი იყო მოხუცი მამისა და თუ მარჯვედ მოიქცეოდა, გაუნელებდა ამ ფიქრს. აკი გაუნელა კიდევ: ერთი წელიწადი მოლოდინში ამყოფა და ამით მოარჩინა. ღრმა დეპრესიაში ჩავარდნილი როსტევეანის ძალები კვლავ გააცოცხლა და სამოქმედოდ დაძრა. წლის თავზე ყველაფერი წესრიგში იყო. ველარანაირი ამბავი უცხო მოყმის შესახებ ველარ დაურღვევდა როსტევეანს სულის სიმწვიდეს. ყველაფერი გადახარშული იყო რიგიანად. ამ პროცესს თინათინი თვალს ადევნებდა. იგი თავისი მამის შვილი იყო, მის გენს ატარებდა და იცოდა, რა შეიძლებოდა, გასჭირვებოდა მის სისხლსა და ხორცს.

თინათინმა კი მოარჩინა როსტევეანი უცხო მოყმის სენისაგან, მაგრამ თავად?..

ახლა კი ისევ თინათინსა და ავთანდილს დავუბრუნდეთ. ავთანდილი სელის სკამზე მოწიწებით ჩამომჯდარი ყურადღებადაა ქცეული. თინათინი კი მიძიმე სათქმელისთვის ემზადება:

“გახსოვს, ოდეს შენ და როსტევეანს მინდორს მხეცი დაგეხოცა,

ყმა გენახა უცხო ვინმე, რომელ ცრემლი მოეხოცა?

მას უკანით გონებამან მისმან ასრე დამამხოცა,

შენ გენუკვი მონახვასა, კიდით კიდე მოლახო ცა“.

მას უკანით გონებამან მისმან ასრე დამამხოცაო... რა დაემართა თინათინს? ასე გონივრულად წარმართა მამის საქმე, ყველაფერი კეთილად დასრულდა. მას ხომ არ უნახავს ის უცხო მოყმე? ნუთუ ეს მხოლოდ ცნობისწადილია? თუ მხოლოდ ცნობისწადილია, რატომ არქმევს „სენსა“! და „ჭირს“? რატომ წუხს ამაზე? ხელმწიფურ ცნობისწადილს ხელმწიფურად განაცხადებდა პირდაპირ, ყოველგვარი მიხვეულ-მოხვეულის გარეშე და ჯარისკაცულ დავალებასაც მისცემდა ავთანდილს, მთელი არაბეთის სპასპეტს — მაგრამ აქ კი ეუბნება, „შენ განუკევო!..“ მაგრამ თხოვნაც არის და თხოვნაც, იქვე დააყოლებს, კიდით-კიდევ მოლახო ცაო — დავალება ნათელია, რადაც უნდა დაუჯდეს, ავთანდილმა უცხო მოყმე უნდა იპოვოს. თინათინისათვის ესაა მთავარი სათქმელი, ავთანდილისთვის კი სხვა რამ აღმოჩნდება მთავარი, იმ „სხვას“ თინათინი მეტად ნაჩქარევად და ამავე ღროს მწვიდად გაუმიჯღანებს:

“აქანამდის ნაუბარსა თუცა ვერას ვერ გეტყვია,
 მაგრა შორით სიყვარული შენგან ჩემი შემიტყვია,
 ვიცი, რამე გაუწყვეტლად თვალთა ცრემლი გისეტყვია,
 შეუპყრიხარ სიყვარულსა, გული შენი დაუტყვია“,
 შემდგომ ავთანდილი გონზე მოსვლას ვერ ასწრებს, რომ
 თინათინი უცებ გადადის იმის დასაბუთებაზე, თუ რატომ ავა-
 ლებს სწორედ მას უცხო მოყმის მოძებნას. ეს დასაბუთებაც
 მშრალი და საქმიანია. ყველაფერ ამის უკან ერთადერთი სურ-
 ვილი დგას — აუცილებლად მოინახოს უცხო მოყმე.

ახლოს იყოს თუნდაც შორადო — ყოველგვარი დაბრკოლე-
 ბის გადალახვას სთხოვს თინათინი ავთანდილს. თინათინს თავი-
 სი დავალების შესასრულებლად სწორედ ისეთი კაცი სჭირდება,
 რომელიც მთელს ქვეყანას შეძრავს და უკან ხელცარიელი არ
 დაბრუნდება, ასეთი კი მხოლოდ ავთანდილია, მისი მიჯნური;
 მაგრამ ავთანდილი ხომ მთელი არაბეთის სპასპეტიცაა, ამას
 თინათინი არ დაგიდევთ, იმდენად მთავარია მისთვის მიზანი.
 უცხო მოყმის მონახვა თინათინისათვის სასიცოცხლო მოთხოვნი-
 ლებად ქცეულა:

“შენგან ჩემი სიყვარული ამით უფრო გაამყარე,
 რომე დამხსნა შეჭირვება, ეშმა ბილწი ასაპყარე“.

ამ „შეჭირვების“ დახსნისა და „ეშმა-ბილწის“ დასაპყარების
 შემდეგ თინათინისათვის ცა გაიხსნება. ახლა მის გულს მძიმე
 ღრუბლები რომ შემოსწოლია, მერე სულ ია-ვარდი აუყვავდა.
 თანაც ამ იასა და ვარდს ავთანდილი დარგავს საიმედოდ მისი
 გულის გარშემო:

“მერე მოდი, ლომო, მზესა,
 შეგეყრები, შემეყარე“.

სულის ზეიმის საოცარ სურათს უხატავს თინათინი ავთან-
 დილს. მაგრამ ჯერჯერობით თინათინს არ ეზეიმება, ჯერ „ეშმა-
 ბილწი“ უნდა ასაპყაროს ავთანდილმა, „შეჭირვება უნდა დახ-
 სნას“.

ვის გულისხმობს „ეშმა-ბილწი“ თინათინი?

ეშმა-ბილწი რომ იგი უცხო მოყმეს არ გულისხმობს, ეს
 ნათელია: —

“სამსა ძებნე წელიწადსა იგი შენი საძებნარი;
 ჰპოვო, მოდი გამარჯვებით, მხიარულად მოუბნარო;
 ვერა ჰპოვებ, დავიჯერებ, იყო თურმე უჩინარი;

კოკობი და უფურცვნელი ვარდი დაგხვდე დაუმჯკნარი“.

„ვერა ჰპოვებ, დავიჯერებ, იყო თურმე უჩინარიო“ - ე.ი. როდესაც ავთანდილს აგზავნის უცხო მოყმის საძებრად, დარწმუნებულია, რომ იგი ძე ხორციელია. აი, ავთანდილი თუ ვერ იპოვის, მაშინ დაიჯერებს, რომ ეშმა იყო.

თინათინი გაუჩუმდა მამის მცდარ დასკვნებს. მისთვის მთავარი სიმართლე კი არ იყო, არამედ ის, რომ როსტევანი დამშვიდდა, მაგრამ თავად რაღა დაემართა? რა შეჭირვებაა თინათინისთვის უცხო მოყმე? რატომ ვერ დაამშვიდა იგი იმან, რამაც როსტევანი დაამშვიდა? ვის გულისხმობს ეშმა-ბილწში?

თინათინი ეშმას მის სულში ჩამძვრალ უცნაურ ფორიაქს უწოდებს; მან იცის, რომ უცნაური რამ სჭირს, სწორედაც რომ შეჭირვება. თინათინი გონიერი ქალია და იცის, რომ უცხო მოყმის გამოჩენა მისთვის ასე აკვიატებულად სადარდებელი არ არის, მაგრამ ედარდება კი. იგი ისეა შეპყრობილი თავისი უცნაური განწყობილებით, რომ თვლის, რომ ეს ნორმალური სულიერი მდგომარეობა არ არის, რომ ეს მას არ უნდა „სჭირდეს“, რომ მის სულს ეშმა დაუფლებია, ამას ეძახის იგი შეჭირვებას, ამისგან განთავისუფლება სურს, განთავისუფლება კი შესაძლებელია მხოლოდ რაიმე ამბის შეტყობით ამ უცხო მოყმეზე.

დავუშვათ, რომ ეს მხოლოდ აკვიატებული ფიქრია ამ უცნაურ კაცზე; ხომ შეიძლება თინათინი დღედაღამ ფიქრობდეს მასზე და ეს აწუხებდეს მხოლოდ, მაგრამ ტყუილად ეს ფიქრი არ შეაწუხებდა, გამორჩეული შინაარსი რომ არ ჰქონდეს.

დავუშვათ კიდევ ერთხელ, რომ ეს მხოლოდ ხელმწიფური ინტერესია. თინათინს, მეფეს, აინტერესებს, ვინ დაარღვია მისი სახელმწიფოს საზღვარი, რომ ხვალ არ მოვიდეს და უარესი საქმე არ ჩაიდინოს. თინათინი ამაზე უსათუოდ ფიქრობს, მაგრამ მხოლოდ ხელმწიფური მშრალი ინტერესით არა. მაშინ ამ ინტერესს უფრო საქმიანი იერი ექნებოდა და არა ჭმუნისა, სენისა.

ამ შეხვედრისას თინათინი პირდაპირ შველას თხოვს ავთანდილს. — „ვერა ჰპოვებ, დავიჯერებ, იყო თურმე უჩინარი“. დავიჯერებო, ახლა კი არა მჯერაო, ჩემს თავს ვერ მოვრევივარ, ძალიანაც მინდა, რომ დავიჯერო, მაგრამ არ მჯერაო. ძე არის ხორციელი, ფიზიკურად არსებობს ბუნებაში, მისი ამბავი უნდა შემიტყო.

რა შინაარსი ჰქონდა უცხო მოყმეზე ფიქრს?

ეს ფიქრი არ იყო უბრალო ფიქრი, იგი „რაღაცას“ ახლდა და ეს „რაღაცა“ აწუხებდა სწორედ თინათინს. ეს „რაღაცა“ კი იყო შიში — რატომ შეიძლება ეგრძნო „შიში“ თინათინს?

გამოჩნდა ვიღაც უცხო მოყმე, რომელმაც მეტად უცნაური საქციელი ჩაიდინა. ეტყობა, რაღაც არანორმალური ძალის პატრონია — მიფანტ-მოფანტა როსტევეანის მონები, იმ როსტევეანისა, მისი მამისა და უფლისა, რომელსაც მთელი არაბეთი მორჩილებს. ამ ამბავმა მისი უძლეველი მამა მეტად დააღონა; ლამის სიცოცხლეზე ხელი ააღებინა. უძლური აღმოჩნდა მის წინაშე მთელი არაბეთის სპასპეტიც. რაღაცნაირი დაუცველობის შიში იგრძნო თინათინმა, ქალური შიში, მერე რა, რომ მთელი არაბეთის მეფეა, უზარმაზარი ჯარი მორჩილებს, მეფე მამაც თავზე ადგას და ავთანდილიც მხარს უმშვენებს; ხომ გამოჩნდა ვიღაც, რომელმაც ყველას აჯობა... თინათინი რომ ტახტზე არ იჯდეს და მამის კალთას იყოს ამოფარებული, ეს ამბავი ალბათ მეორე დღესვე თუ არა, მოკლე ხანში მაინც დაავიწყდებოდა. ახლა კი ტახტის მფლობელია, ეს ქვეყანაც მისი საპასუხისმგებლოა, თავად უნდა იყოს ყველას პატრონი... უცხო მოყმემ თავისი გამოჩენით მოარღვია ის ძლიერი ჯავშანი, რომელშიც გამოკრული იყო ის, მისი მამა და მთელი არაბეთი... ქალის სულში შიში ჩაძვრა. თინათინი იმასაც გრძნობს, რომ ეს შიში და ფორიაქი შეიძლება უსაფუძვლოც იყოს, „მუნ შეეშინა შიში, სადა იგი არა იყო შიში“ — როგორც დავით მეფესალმუნე იტყვის. მაგრამ რა ქნას, თუ თავს ვერ ერევა? ამიტომ ეძახის იგი თავის სულიერ მდგომარეობას შეჭირვებას, სენს. ამიტომაც იგი ეშმას საქმე და სწორედ ამ ეშმას, ანუ შიშის მოხსნას სთხოვს ავთანდილს. რითია ეს შესაძლებელი? თინათინს ახლა ურჩევნია, ის უცხო მოყმე ეშმა იყოს, ვიდრე ძე ხორციელი, მაგრამ ძე ხორციელი რომ არის? ამიტომ მის შესახებ რაიმეს შეტყობა, გაურკვეველობის ბურუსის გაფანტვა უფრო გამჭირვალესა და იოლად დასამარცხებელს გახდის მის შიშს. რაიმეს შეტყობა კი იმ უცხო მოყმეზე მხოლოდ ავთანდილს შეუძლია — უნდა გაიმეტოს მიჯნური, უნდა გაუშვას, აი, ამიტომ ლევს „ზარი“ ამ ამბის თხრობისას, მაგრამ რომ არ თქვას ესეც არ შეუძლია... თინათინი კი გაუშვებს მიჯნურს მძიმე საქმეზე, მაგ-

რამ სამაგიეროდ ისეთ ფიცს მისცემს ერთგულებისას, რომ ყველა დანაშაულს გამოისყიდის მის წინაშე.

“ფიცით გითხრობ: შენგან კიდე თუ შევირთო რაცა ქმარი, მზეცა მომხვდეს ხორციელი, ჩემთვის კაცად შენაქმარი, სრულად მოვსწყდე სამოთხესა, ქვესკნელს ვიყო დასანთქმარი.

შენი მკლვიდეს სიყვარული, გულსა დანა ასაქმარი“.

შემდეგ ავთანდილი თავის დიდ ბედნიერებას გაუმხელს თინათინს:

„მე სიკვდილსა მოველოდი, შენ სიცოცხლე გამიწევე, ვითა მონა, სამსახურად განალამცა წავე, წა-, მე!“

ყველა სათქმელი ითქვა, ყველა მუხტი დაიცალა, ახლა ისინი მხოლოდ ერთმანეთისათვის იყვნენ:

“კვლა შეჰფიცეს ერთმანეთსა, დააპირეს ესე პირი, გასალდეს და გაამრავლეს, საუბარი სიტყვა-ხშირი, გაადვილდა, აქანამდის გარდებდა რაცა ჭირი,

თეთრთა კბილთათ გამოჰკრთების თეთრი ელვა ვითა ჭვირი“.

მერე მიმავალი ავთანდილი დიდხანს იყურებოდა უკან, თითქოს იბეჭდავდაო თინათინის სახებას, „თვალთა რეტად აყოლებდა“. ის ღამეც თრთოლაში გაატარა:

“ვითა ვერხვი ქარისაგან ირხვეის და იკეცების, რა მილულნის, სიახლევე საყვარლისა ეოცების, შეკრთის, დიდნი დაიზახნის, მით პატიჟი ეოცების“.

ასე დაშორდნენ ერთმანეთს თინათინი და ავთანდილი.

სამი წელი გაივლის თინათინისათვის მოლოდინის, შიშისა თუ სინანულისა და აი, აამო ამბით მოვიდა ავთანდილი. ჯერ თინათინმა არ იცის, ავთანდილი უცხო მოყმეთი რომაა შეპყრობილი, ავთანდილი ახლა ტოლსწორის პოვნითაა გაბედნიერებული, გასრულებული. არც ის იცის თინათინმა და ვერც ვერასოდეს გაიგებს, რა სიტყვები უთხრა მისმა მიჯნურმა ტარიელს: „ამა ღღემან დამავიწყა, გული ჩემი ვინ დაბინდა; დამიგდია სამსახური მის, იქმნას რაცა გინდა, შენ გეახლო სიკვდილამდის ამის მეტი არა მინდა“. ისევ რბილად ისმის თინათინის სიტყვები:

“...ჰპოვეა პატიჟნი ძებნითა ვისითა?“

ჯერ არ იცის თინათინმა, ავთანდილი წასასვლელად რომ ემზადება, ვერა ძალა რომ ვერ დააკავებს ტარიელის საშველად დაძრულს, არადა, თინათინმა ეს ყველაფერი უნდა იცოდეს... ავთანდილის პასუხიც გაისმა:

“ვბოვე ხე, ტანი ალვისა, სოფლისა წყლითა რწყულისა,
მუნ პირი, მსგავსი ვარდისა, მაგრამ აწ ფერ-ნაკლულისა“.

თინათინმა ქალური ალლოთი იგრძნო, რომ მისი მიჯნური რაღაც სხვა, მისთვის უცხო სამყაროს ჩართვოდა... „მით ვიწვი, რათგან ჩემებრვე ცეცხლი სწვავს მოუთმინები“ — აგრძელებს ავთანდილი.

არა, ავთანდილი რაღაც გზნებას შეუბყრია, ეს უკვე ნათელია. უცქერის თინათინი ავთანდილს, უსმენს და გრძნობს, როგორ აღარ ეკუთვნის იგი მას, ავთანდილი კი აღარ ჩერდება:

“ნუ მკითხავ, ქება რა გკადრო, ჩემგან რა გაგვეგონების?
მისსა მნახავსა ნახული აღარა მოეწონების;

თვალი მჭვრეტელი, ვით მზისა ციაგსა, დაეღონების;
ვარდი შექმნილა ზაფრანად, აწ ია შეიკონების!“

ავთანდილი ახლა მას, როგორც იმ მოყმის ჭირისუფალი, ისე ელაპარაკება, ავთანდილი თინათინს კი არ დაუბრუნდა, უცხო მოყმეს გამოეგზავნა, ემოციქულა თინათინთან...

რამდენი ხანია ელოდა თინათინი ამ უცხო მოყმის ამბავს, ბოლოს იქნებ მინავლდა კიდევ ეს ინტერესი, მერე მხოლოდ ავთანდილის დაბრუნებაზე ოცნებობდა... და აი, დაბრუნდა კიდევ ავთანდილი, იმ უცხო მოყმის ამბავიც ჩამოიტანა, ერთბაშად მოეხსნა ყველა შეჭირვება თინათინს, ამის ბედნიერებასაც იგრძნობოდა, მაგრამ... ავთანდილს ახლა წმიდა კაცური საქმე წამოუწყია და ამ საქმესთან თინათინს ხელი არა აქვს, ავთანდილს ტოლსწორი უპოვია, მისი შველა ცხოვრების მიზნად დაუსახავს.

უსმენს თინათინი ავთანდილს და ფიქრობს იმაზე, თუ როგორი ღირსეული პარტნირობა უნდა გაუწიოს ვაჟს. იგი სხვაგვარად ვერ ეჩვენება ავთანდილს:

“ქალსა რა ესმა ამბავი, მიხვდა წადილი ნებისა,
განათლდა პირი მთვარისა, ვით ნათლად ნავანებისა,
იტყვის: „რა ვუთხრა პასუხი მას სათნებლისა თნებისა,
რაა წამალი მისისა წყლილისა განკურნებისა?“

ავთანდილს დასამალი აღარაფერი აქვს. თინათინმა ამ შეკითხვით გზა გაუხსნა:

“დრო დამიც ჩემგან მისვლისა, მითქვამს დადება თავისა, მზე შემიფიცავს თავისა, ჩემგან მზედ სახედავისა...”

აი, თურმე რა... ახლა ყველაფერი ნათელია. ავთანდილი კვლავ იმავე გზნებით აგრძელებს:

“ხამს მოყვარე მოყვრისათვის თავი ჭირსა არ დამრიდად, გული მისცეს გულისათვის, სიყვარული გზად და ხიდად, კვლა მიჯნურსა მიჯნურისა ჭირი უჩნდეს ჭირად დიდად...”

და როგორ დაუნდობლად ისმის მისი ბოლო სიტყვები?...

“აჰა, მაქვსმცა უმისობა ლხინი არმად, თავი ფლიდად!”

რალა დარჩენია თინათინს? ეს ყველაფერი უნდა შეათვა-სოს... მშვიდად, წყნარად დაიწყო:

“მზე ეტყვის: „მომხვდა ყოველი ჩემი წადილი გულისა, პირველ შენ მოხვე მშვიდობით, მპოვნელი დაკარგულისა, მერმე, ზრდა სიყვარულისა გაქვს ჩემგან დანერგულისა, ვპოვე წამალი გულისა, აქამდის დადაგულისა!

შენ არ-გატეხა კარგი გჭირს ზენაარისა, ფიცისა.

ხამს გასრულებმა მოყვრისა სიყვარულისა მტკიცისა,

ძებნა წამლისა მისისა და ცოდნა ხამს უიცისა

ჩემი თქვი, რა ვქმნა ბნელ-ქმნილმან, მზე მიმეფაროს, მი-, ცისა?”

აი, ახლა ათრთოლდა თინათინი ნამდვილად სიყვარულით, მაშინ ნაუცბათევეად გამოცხადებულმა გრძნობამ ვერ დახატა ქალი-მიჯნური. მაშინ ხელმწიფე ლაპარაკობდა და თანაც იმჟამად თინათინს დიდი შეჭირვება ჰქონდა, სხვა რამ ამოძრავებდა. ახლა, როდესაც მთავარი მიზანი აისრულა, „შეჭირვება დაიხსნა“, გააშიშვლა ნამდვილი ქალური გრძნობა — „ჩემი თქვი რა ვქმნა ბნელ-ქმნილმან, მზე მიმეფაროს, მი-, ცისა?“

ერთბაშად მოეგო გონს ავთანდილი, მიხვდა, რომ ქალისთვის თავისი უნდა მიეგო; გმინვასავით ისმის მისი სიტყვები:

“თუ გეახლო, ერთხელ ვა და რა მოგშორდე, ათასჯერ ვა!”

პირველად ამოისუნთქავდა ამ ხნის მანძილზე თინათინი შვებით... ახლა ავთანდილის წასვლა აღარ გაუჭირდება. ახლა მას ავთანდილი, როგორც მიჯნური ისე ელაპარაკება:

“მაგრა, მზეო, თავი მზესა ჩემთვის სრულად დაავანე!

სიცოცხლისა საიმედო ნიშანი რა წამატანე!”

ქალმან მისცნა მარგალიტნი, სრულ-ქმნა მისი საწადელი,
ღმერთმან ქმნას და გაუსრულდეს, ლხინი ესე აწინდელი!“
მერე წავა ავთანდილი, თინათინი მზერას აადევნებს, იგი
ლადი და უკადრი თვალსაც მიეფარება და დარჩება თინათინი
თავისი უცნაური თავგადასავლით — წუთისოფლის ხლართებით,
მიჯნურის მტკივნეული მოპოვებისა და დაკარგვის გრძნობით და
კიდევ ერთხელ გაუხმიანდა გულში ავთანდილისთვის ორი წუ-
თის წინ ნათქვამი:

“საწუთრო კაცსა ყოველსა ვითა ტაროსი უხვდების:
ზოგჯერ მზეა და ოდესმე ცა რისხვით მოუქუხდების“.

MANANA KIPIANI

Psychologisms in the Knight in the Panther's Skin

Summary

Psychologisms represent deep and detailed description of internal world of literary characters, their ideas, desires, feelings. The work deals with hermeneutic analysis of the actions of the main characters – Rostevan and Tinatin described by deep psychologisms in the poem. Special attention is attached to the scene when Tinatin sends Avtandil to find Tariel. Shota Rustaveli is regarded to have deep knowledge of human psychology and to be the master of one of the methods of psychologism (considered to have formed only in the XIX century) – silencing technique. Using this technique, the author omits the psychological description of the characters and enables the readers to independently conduct the analysis, to find out what the characters feel at a given situation.

The work represents the hermeneutical attempt to conduct psychological analysis independently and to find out why Tinatin sent Avtandil on a quest to find the mysterious stranger.